

Csáki Árpád

GRÓF APOR ISTVÁN VÁRDOTFALVI UDVARHÁZA
A 18. SZÁZADBAN

A 18. század elején, 1703-ban készített adóügyi összeírás a felcsíki Várdotfalván három, egyaránt háromszéki származású, rokoni kapcsolatban lévő székelly főnemes udvarházát jelzi: az altorjai gróf Apor Istvánét, a zabolai Mikes Kelemen özvegyét, valamint a kőröspataki gróf Kálnoki Sámuelét.¹ Mindhárom katolikus birtokos jelentős szerepet játszott az erdélyi nagypolitikában: előbbi még 1666-ban alsíki főkirálybíró, majd két évtizeddel később a szék főkirálybírója, a század végén Erdély kincstartója, egyben legvagyonosabb főura. Mikes Kelemen, akit az erdélyi katolikusok egyik legfőbb védelmezőjeként és támogatójaként „Kelemen papának” is neveztek,² a fejedelmi ítélőtábla ülnöke (1669-ig), majd fejedelmi biztos, 1678-tól ítélőmester, 1683-tól Fehér vármegye főispánja. Csíksomlyói nemesi udvarházánál végrendelkezett 1685 januárjának végén,³ temetkezési helyének is a közeli ferences templom Szent Mihály-kápolnáját⁴ jelölte meg.⁵ Sógora, Kálnoki Sámuel háromszéki főkirálybíró, majd Erdély bécsi alkancellárja volt egészen 1706-ban bekövetkezett haláláig.⁶

Mára egyik család nemesi udvarháza sem fellelhető az önálló településként megszűnt, ma Csíkszereda város részét képező Várdotfalván, itteni kuriálisairól azonban a fennmaradt leltárok alapján képet alkothatunk. A Kálnoki család kuriális telkét a Fodor-kert néven ismert ingatlan területén azonosították az elmúlt években végzett régészeti kutatások.⁷ A Mikesek birtokrészét – amelyről részletesebb leírást a család Magyarcsesztvén elpusztult levéltárának⁸ hiányában nem ismerünk – Benkő József 18. század végi leírása alapján azonosíthatjuk: „Csobotfalva vagy Tsobodfalva hegyalji síkságon fekszik ... Tud meg, hogy ez a

falva Várdotfalvával szomszédos, amelytől a Mikes-birtokok és -udvarház választja el. Csobod- vagy Csobotfalva fennebb, Várdotfalva lennebb van.”⁹ A kőröspataki Kálnokiak esetében már szerencsésebb a helyzet: Kálnoki Sámuel 1698-ban, már bécsi hivatali éveiben részletes inventáriumot készíttetett az itteni javakról, amelyeket aztán fia, a csíki főkirálybírói tisztséget haláláig (1719) megtartó gróf Kálnoki Ádám, őt követően pedig ennek fia, a széki főtisztséget a 18. század derekán betöltő Kálnoki Ferenc örökölt és íratott össze.¹⁰ Mindkét kuriális telek azonosítható egyébként egy 1845-ből származó helyszínrajzon is.¹¹ Az Apor István-féle udvarház ekkorra már romos állapotba került – egy 1854-ből fennmaradt leírás szerint „a Somlyó hegye alatt szép kőház is volt, s melynek most csak romjai vannak”,¹² olyannyira, hogy másfél évtizeddel később megjelent munkájában Orbán Balázs már emlékiről sem tud.¹³ Jelen tanulmányunkban erre az épületre összpontosítunk, a rá vonatkozó 18. századi forrásokat ismertetjük.

A háromszéki altorjai származású, a 17. század végén grófi és bárói rangot is elnyerő Apor István (1638–1704)¹⁴ – más katolikus székelly főnemesi családokhoz hasonlóan – reprezentatív helyen fekvő kuriális telekkel bírt a somlyói ferences templom szomszédságában, amelynek jelentősége megnőtt, amikor csíki főkirálybíróvá választották. Apor karrierje egyébként két évtizeddel korábban éppen ebben a székeben kezdődött, így előbb alkirálybíróvára és megválasztották, elsősorban Petki István csíki főkapitány – aki korábban gyámja is volt – ajánlására és támogatásával. Petki szerepét hangsúlyozzák életrajzírói¹⁵ a családi kapcsolatépítésben is, amikor

¹ DOMOKOS Pál Péter 1978, 251.

² APOR Péter 1903, I, 106.

³ Erdtest, I, 280–287. (Csíksomlyó, 1685. január 25.) Lásd még TUDÓS S. Kinga 2008.

⁴ „Mikes Mihály kezdette, es Mikes Kelemen vegeztette el, a Sz. Mihály Kápolnajat, pro Sepultura sua, et suorum.” (KÁJONI János 1991, 64.) A somlyói ferences templom kiemelt szerepét jelzi az is, hogy 1667-ben ide temették Petki István korábbi csíki főkapitányt is. (TÓTH Ernő 1902, 395.)

⁵ Bővebben lásd TUDÓS S. Kinga 2008.

⁶ Róla bővebben lásd CSÁKI Árpád 2013, PAPP Kinga 2007, Uő 2013, Uő 2015a, TUDÓS S. Kinga 1998, Uő 2004.

⁷ Ásató régész: Botár István (Csíki Székely Múzeum).

⁸ A Mikes családi levéltár 1804-ben készített elenchusa említi egy 1761-es várdotfalvi összeírást. (SÁL, Fond 65/2, Nr. 14.)

⁹ BENKŐ József 2014 [2016], 643.

¹⁰ Lásd CSÁKI Árpád 2019.

¹¹ Másolata a Csíki Székely Múzeum tulajdonában.

¹² SÁL, Fond 36, Nr. 1024, 209–210.

¹³ Vö. ORBÁN Balázs 1869, 12–20.

¹⁴ Részletes életrajzát lásd BIRÓ Vencel 1935. Lásd még BALOGH Judit 2014 és Uő 2016.

¹⁵ BALOGH Judit 2016, 394–395.

előbb szentrontási Szeredai István özvegyét, Veres Borbálát, majd ennek halálát követően¹⁶ csíkszentgyörgyi Kelemen István özvegyét, kézdiszentléleki Csintalan Zsófiát¹⁷ vette feleségül. Apor István 1678 márciusában „Alcsík székben Lázárfalván lakó nobilis”-ként, ugyanakkor ismételtén özvegyként végrendelezett Brassóban,¹⁸ ebben a somlyói jószágot, „addig az migh nálam van zállagban, úgy mint flor. 180”, nagynénjének, Apor Borbálának hagyta. Még ugyanazon évben harmadszor is megnősült, felesége az udvarhelyszéki származású Farkas Zsuzsanna – korábban borosjenői Korda Zsigmond, majd özvegségét követően Ugron István felesége – lett. Házasságai révén Apor István vagyona jelentősen gyarapodott, későbbi személyi titkára, Cserei Mihály szerint „mind középső feleségiről, Kelemen Jánosnéról¹⁹, mind az utolszoriról, Ugron Istvánnéról sok pénz maradván rája, maga is igen jó oeconómus gazda volt, s jövedelmes tisztségeket viselvén, számtalan jószágot, pénzt és egyéb portékát gyűjtje.”²⁰ Ide kívánkozik továbbá az 1694-ben tatár rabságba került Sándor János és felesége sarcába adott kölcsön ügye is,²¹ amelynek fejében zálogba kapta többek között a Sándor család felcsíki somlyói birtokrészét.

A „tiszteletes barátok clastroma” szomszédságában²² lévő udvarház Apor István egyik uradalmi központjaként szolgált a 17. század utolsó évtizedeiben, amelyhez az 1696. évi vagyonösszeírás²³ szerint somlyói, delnei, szentmiklósi, madéfalvi, csicsói, madarasi, szépvízi, taplocai, borsovai, pálfalvai, vacsárcsi²⁴, rákosi, szentléleki és szentkirályi²⁵ birtokrészek tartoztak. A somlyói jószághoz ekkor 20 örökös

jobbágy és 2 zsellér tartozott, családjaikkal és 27 fiúgyermekükkel, az állatállományt 15 ló, 68 szarvasmarhaféle, 197 juh és 71 disznó alkotta.

Magáról a somlyói udvarházzal az urbárium megjegyzi, hogy: „Vagyon önnagyságoknak Somlyón egy udvarházok, benn való épületekkel s ahhoz való csűrös, veteményes, füves kertekkel együtt”, amelyhez járult „az Gegő Ferencz jószágá felén egy hallastójok, nincs hal benne.”²⁶

Apor István több levelet is keltezett innen,²⁷ távollétében tisztartói²⁸ gondozták a birtokot. Cserei Mihály (a gróf személyes titkára) feljegyzéseiben 1694. február 18-án, tehát mindössze néhány nappal a tatár betörést követően,²⁹ majd három évvel később, 1697 elején jelzi az itteni tartózkodást.³⁰ Az 1699. augusztus eleji somlyói jelenléte³¹ az új főkirálybíró megválasztásának előkészítésével állhat összefüggésben. A székgyűléseken való részvétel mellett – amely alkalmakkor az itteni udvarházban szállhatott meg – a tulajdonos rendszeres év eleji birtokvizsgálatára enged következtetni özv. Teleki Mihályné megbízottjának jelentése is, amely arról számol be, hogy 1692 januárjában Somlyón kézbesített levelet Apor Istvánnak.³² A korabeli széki közgyűlések jegyzőkönyvei nem maradtak fenn, így nem tudjuk – bár ismert, hogy például a következő évtizedekben Somlyó visszatérő székhelye volt a széki kongregációknak –³³ a székgyűlések idején a főkirálybíró szállásának jutott-e valamilyen szerep.

Az 1704-ben elhunyt erdélyi kincstartó csíksomlyói kuriálisát számos más, császárpárti főnemeséhez hasonlóan, a székelyek még a kuruckor kezdetén –

¹⁶ Végrendeletének végrehajtását (Csíkkozmás, 1671. december 24.) lásd SÁL, Fond 36, Nr. 1083, 29–33.

¹⁷ „Mivel Istennek rendeléséből az én szerelmes leányomat Czintalan Sofiát az méltóságos Rákotzi Györgyné Batori Sophia feyelelem aszony ő nagysága udvarából házastotta ki nemzetes al csiki széki Szentgyörgyi Kelemen István uramnak házas társul”. (Kézdiszentlélek, 1671. február 30.; SÁL, Fond 74, Fasc. XV, 45.)

¹⁸ SÁL, Fond 36, Nr. 59.5 (Közölve: ErdTest, I, 271–273.)

¹⁹ Helyesen: Kelemen Istvánnéról.

²⁰ CSEREI Mihály 1983, 352. Cserei Mihály és gróf Apor István kapcsolatához: TÓTH Zsombor 2008. (Lásd még Uő 2009.)

²¹ Erről lásd ENDES Miklós 1994, 166–172.

²² A ferences rendházat még 1665-ben is szántók, kertek és tanorokok övezték. (SÁVAI János 1997, I, 48–51.)

²³ Az 1696. évi urbáriumot lásd KÁL, Fond 377, 49. doboz, CCCLVIII. (Idézve, illetve feldolgozva: BIRÓ Vencel 1935, 170; Uő 1945.)

²⁴ Erről az 1696. évi urbárium megjegyzi: „Vagyon önnagyságának Vacsárcsiban egy pusztá nemes házhelye, rajta való építésit az tatárok égették el.”

²⁵ Az 1696. évi urbárium itt pusztá házhelyet, malmot és üres halastavat említ.

²⁶ KÁL, Fond 377, 49. doboz, CCCLVIII.

²⁷ PAPP Kinga 2015, 22.

²⁸ Egy 1693 körüli tanúvallatásban Gál András szerepel Apor István somlyói gondviselőjeként, a 65 éves várdorfalvi Salamon Mihály lófő pedig korábbi gondviselőként tett vallomást. (SÁL, Fond 36, Nr. 741.)

²⁹ Ezzel kapcsolatban, egy 1704 után végzett tanúvallatás során a 38 éves szentkirályi Bors György így vallott: „Mikor az tatár egészen Fel Csíkot elrablá, az néhai üdvözült úr Apor István uram önnagysága szolgálja voltam, és az említett úr az akkor főkomiszáriusa lévén az országnak, Szebenben volt, meghozák, hogy elrablottak Csíkot, mingyárát az akkori méltóságos generális Veterani urammal Csík felé indulának, az generális visszatérvén az útból, a megnevezett úr bejöve Csíkban s innen csak harmad[napon] visszamene Szebenben”. (SÁL, Fond 36, Nr. 1168/1, 93.)

³⁰ „[1694. február] 18-dik hajnalban mentünk bé Csíkban Somolyóra. 19. Mentünk Szent-Miklósra az úrral ő ngával együtt az vice colonellushoz Mormilliehez, az nap vissza is jöttünk ismét Somolyóra. 21. Indultunk ki Csikból. ...[1697. január] 9. Ebédre jöttünk Somolyóra.” (FERENCZY Zoltán 1893, 237, 244.)

³¹ SÁNDOR Imre 1914, 173.

³² Uo., 150.

³³ Így pl. 1711, 1712, 1714, 1722. évben. (Vö. SzOkl, VII, 156, 189, 308–309.)

tehát még tulajdonosa életében – kifosztották, azonban minden jel arra mutat, hogy az udvarházat nem bántották. A lakóházat időlegesen Cserei Mihály használta, 1705-ben, majd a Havasalföldről visszatérő Apor Péter. Előbbinek ismert egy 1705. augusztus 21-én, Somlyón kelt levélfogalmazványa, amelyben többek közt az itteni fejleményeket jelzi: „Erdélyben már ...minden legitima praetensio nélkül labanc párton levő urak, főemberek javait, jószágit elfoglalván, máig is hasznoson usuállják.”³⁴ Apor Péter – Cserei levelének valószínűsíthető címzettje – két hónappal később, októberben Somlyóra költözött át,³⁵ itt fogták el a császári katonák, majd szállították a brassói fellegvárba.

Gróf Apor István két fő örököse, Apor Péter és Korda Zsigmond – utóbbi az anyja, Farkas Zsuzsanna képében – között 1708 júniusában, Brassóban született megegyezés a végrendelet végrehajtásáról. Ennek értelmében „a háromszéki és csíki örökös jószágok, úgy minden azokhoz akármilyen cím alatt aquirált jószágok maradának in perpetuum Apor Péter uramnak és őkegyelme említett öccsinek”, kivételt képezett az alsíki szentkirályi portio, amely Korda Zsigmondnak maradt.³⁶ Az új tulajdonosok, báró Apor Péter, valamint Apor Lázár és Apor Farkas 1712 júliusában még közös somlyói házuknál kötöttek egyezséget a László családdal néhai Oremus István hátrahagyott jobbágyfundusa ügyében,³⁷ következő év szeptember 13-án előbbi már maga tulajdonaként készített róla összeírást.³⁸ Egy héttel korábban tanúvallatást is lefolytattatott³⁹ azzal kapcsolatosan, hogy 1703-ban, „az revolutio kezdetin” milyen javakat prédáltak el Somlyóról. Összesen hat tanút hallgattak ki, Kozmásra és Somlyón egyaránt hármat. Előbbiek közül Domokos János kozmási Mikes-jobbágy úgy vallott, hogy a „csíki Bot András uram zászlaja alatt lévő gyergyai katonák” Lázárfalváról mintegy 40 sertést vittek el. Lestyán János és István kozmási lófők szerint a somlyói marhák egy része Kozmásra került, amelyek közül Tamás Deák alkirálybíró „vagy hatot ...maga házához” hajtattott. Az 55 éves csobotfalvi Csiszér Gábor lófő vallomása szerint a somlyói marhákból mintegy 80-at maga hajtott fel Gyergyóba „ad conservandum”, amelyeket falvakra szétosztottak. Ezek közül hat jószág Remetén maradt, a Gyulafehérvárra letutajozott javak elmaradt fizetségének fejében. Hallomásból tudja továbbá, hogy Szárhegyen és

Tekerőpatakon két-két, Gyergyószentmiklóson 11 marha maradt, Ditróban pedig 8 elpusztult. Ezek mellett Horváth György, gróf Mikes Mihály kozmási gondviselője „négy kövér disznót s ötven kalongya búzát”, Sándor János pedig tíz köből búzát vitetett át Tapolcára. Egy másik valló, a mintegy 60 éves szépvízi Rác András özvegye, nemes Sándor Katalin a Gyergyóba hajtott marhákról azt állította, hogy azokat Mikes Mihály gondviselője „praedálta el holmi katonákkal”. Említett Horváth György a somlyói udvarháztól további két hordó bort, két disznót, egy szapuló üstöt és búzát, néhai Sándor János pedig nyolc szalonnát s „feles cséplett búzát” hordott el udvarába. A Gyergyószentmiklóson korcsmáltatott somlyói italok árát (100 forint) a gyergyói alkirálybíró a szék számára foglalta le. Végül, a 35 éves szépvízi Sükösd István lófő szerint Szócs András egy vasabroncsot, lakatokat, búzát, zabot, két kövér sertést, egy béres szekeres tulajdonított el.

Báró Apor Péter háromszéki főkirálybíró tehát 1713-ban egyedüli örököse lett nagybátyja várdotfalvi kuriálisának az ottani udvarházzal együtt. A birtokokkal kapcsolatosan évtizedekkel később (1750), saját (pót)végrendeletében így számolt elő: „Leányágot illető jószágok: Csik-Somlyó, melynek egy része az Török Menyhártné decessusán szállott az nagyapámra, Apor Lázárra. És az somlyai jószág három karban vagyon, első classisban vagyon az Apor Andrásné Lázár Borbára jussa; másik hétszáz 72 forinton aquisitumim, Daniel Ferencz uramtól és Jankó Péterné, Domokos Susánna asszontól vettem, az mint az contractusok megmutatják és az két classis inmediate illet leánt; *harmadik classis az Apor István aquisitumi*, melyeket kihoz az inventatio: ezekről ha másképpen meg nem alkhatnak, minthogy ezen aquisitumit a leánnak nem lehet praetendalni, mindazáltal az főtiszttség reménségért jóvalom ezt valamelyik fiam proportionate vegye maga résziben leányágra.”⁴⁰ Utóbbi tervét, hogy három fiúgyermek valamelyikét csíki tisztségbe juttassa, az említett évben lejegyzett, időrendben harmadik végrendeletében is megfogalmazta.⁴¹

Az 1713. szeptember 4-én készített összeírás⁴² szerint az Apor Istvántól örökölt várdotfalvi kuriális telket sövénykerítés (lészás kert) övezte, ezen belül a fából épült, szalmával fedett gazdasági épületeket (*ökörnek való pajta, disznóól, majorságtartó kotez, gabonás*), *béresek házat* (kamrával, füstházzal) és ve-

³⁴ SÁL, Fond 65/2, Nr. 3, 83.

³⁵ „...moveo me ex Csik-Somlyó, in domum meam in Csik-Somlyó.” (APOR Péter 1863, 142.)

³⁶ SÁL, Fond 36, Nr. 1168/1, 46r. (Másolat 1755-ből.)

³⁷ Uo., Nr. 1024, 1.

³⁸ Uo., Nr. 1024, 20–31.

³⁹ Uo., Nr. 1024, 2–4.

⁴⁰ APOR Péter 1903, I, 416–417.

⁴¹ „Hogy az csik-somlyai jószágot is fiú vegye, igen méltó, az főtiszttségre vigyáztam jövődre.” (Uo., 412.)

⁴² A hivatkozott 18. századi leltárakat lásd a dolgozat végén.

teményes kertet magában foglaló külső udvart zsindegyel fedett deszkakerítés választotta el a lakóház belső udvarától. Utóbbi bejáratánál zsindegyel fedett faépületek (*Két kis ház*, benne: *darabonház, sütőház, konyha*) kaptak helyet.

A négyszög formára, kőből épült, zsindegyel fedett udvarház „elein” kőlábakra deszkából készült tornác állott, ugyancsak zsindegyfedél alatt, amelyből balra ajtó nyílt egy három ablaknyílással ellátott, boltozott helyiségbe. Említett helyiségből újabb, ezúttal két ablakkal ellátott boltozott szoba következett, mindkettő fűtését kőlábakra készült kemence biztosította. Míg előbbi bútorzatát „cifrán festett” pohárszék, fal mellé való pad, asztal, két kis katona fogas alkotta, a belső boltozott szobában – amelyből deszkából épült kamaraszék is nyílt – már több ülőalkalmatosságot – két új karszék, három új egyes szék, nagy asztal –, valamint deszkaágyat is feljegyeztek. A második boltozott szobából egy hasonló, azonban annál kisebb méretű boltozott, mindössze egy ablaknyílással ellátott, ebből pedig egy négyszög alakú, faragott deszkaemnyezetű, ekkor azonban már puszta, zsindegy tárolására használt („hátsó”) helyiség következett. Utóbbiból nyílt az épület nevében is jelzett reprezentatív, négyszög alakú helyisége – a *palotaterem*. A négy ablaknyílással ellátott helyiségből – amelyben egy szögletes asztal, valamint egy kőlábakra rakott tűzhelyt jegyeztek fel – ajtó nyílt a tornácba, emellett pedig újabb ajtó szolgált a kőből épült *konyhába*. Az udvarház alatti kettős pincébe a tornác alatt lévő ajtó nyílt. Az épület mögött alakították ki a nagy füveskertet, csűrőskertet, benne a fából épült és zsindegyel fedett csűrrel és színnel.

A nemesi udvarház építéséről/vásárlásáról adatot nem ismerünk. Az említett 1713-as, majd a 18. század közepén (1754) készült részletes leltárban 1687. évszámmal jelzett, Apor István monogramos (S: A:) „festéssel írt[t], almárium formára csinált poháravagy könyvtartó szék” sem bír építkezéseket datáló erővel, hiszen nem tudjuk, hogy a bútordarab ide / ebbe az épületbe/helyiségbe készült vagy tulajdonosa valamelyik másik birtokközpontjából hozatta át Alcsíkba. Az udvarház helyiségeinek egyébként részletesen számbavett bútorzata sem mutat jelentős változást az 1710-es évekhez képest. Négy évtizeddel későbbi állapota – a kőlábakon álló tornácba feljáró romlott grádics, zsindegyel fedett tetejének romlásai – jelzi, hogy tulajdonosa, báró Apor Péter háromszéki főkirálybíró – aki családi örökségként más várdotfalvi birtokrészekkel és udvarházzal is bírt – nem szánt jelentősebb szerepet az épületnek, és temetkezési helyének sem a somlyói ferencesek templomát választotta. A rendszeres használat hiányában állapo-

ta tovább romlott, olyannyira, hogy 1788-ban már „egy ros[s]z kőház fedél nélkül”-ként említik.

1.

Gróf Apor István halála után báró Apor Péter tulajdonában került várdotfalvi udvarház leltára
Somlyó alias Várdotfalva, 1713. szeptember 4.⁴³

Curia seu Domus Nobilitaris

A Nobilitaris Curia (melynek territoriuma egy darabján sasokban foglal lézsás, egy darabján ugyan sasokban foglalt lézsátlan lécs, az többi ágos bogos, hitván fenyőkert[t]el lécsen körülvéve) vagon az Tiszteletes Barátok Clastroma és néhai Oremus Mihály ezen curiához való jobbágy fundussa szomszédságiban.

Ennek külső udvarára (mely egy darabocská ágos bogos fenyőkerten kívül sasokban foglalt léckert[t] el van körülvéve) mennek bé cifrán faragot[t] tölgyfa oszlopokon álló, galamb[b]úgos, zsendelyes fedelű, fenyődeszkából való, fasarkokon forgó kapun, melynek job[b] kéz felől való oldalában találatott ugyan faragot[t] tölgyfa oszlopokon álló, fasarkokon forgó ajtó; az ajtó mellet[t] találatott fenyőboronából való, kétrekeszű, szalmafedelű, 24 ökörnek való *pajta*. Melybe nyílnak bé fenyődeszkából való, fasarkokon forgó két ajtók. Ezen pajta hijján⁴⁴ találatott 8 szekér széna.

Ennek az pajtának elleiben az kapu sarkánál találatott fenyőboronából való, háromrekeszű, szalmafedél alatt lévő *disznóól*. Melyben nyílnak bé bük[k] fából való, fasarkokon forgó három ajtók. Ezen disznóóltól nem messze találatott fenyőborona oldalú, fenyőgerendákkal gerendáztatott, fenyődeszkákkal padolatott padlású *béres ház*. Melyben nyílik bé fenyődeszkából való, fasarkokon forgó ajtó. Találatott[t] ezen házban egy paraszt tüzelő kemence, egy párkányos hosszú fogas, egy zöld festéssel festet[t] karszék, egy szegeletes lábós, fenyődeszkából való asztal, két deszkaágy, három öreg s két kisebb[b] cseber, egy szarvas tekenő, két fatál, egy fakártya, két sajtár, tíz fatángyér, egy kasza, két furu, egy kézvonó, két fejsze, két béres szekér mellé való lánc, két szita, két béres kötél, két korsó hat fazék, tíz fakalán, két véka s egy fenyődeszkából való rekesz. Melyben is nyílik bé fenyődeszkából való, retesz, vassarkokon forgó ajtó.

Ezen házból nyílik bé fenyődeszkából való, fasarkokon forgó ajtó egy *kis kamara*ba. Ezen kamara és ház oldalában találatott fenyőborona oldalú, fenyőgerendájú s padlású *fűstház*, melyben nyílik bé fenyődeszkából való fasarkokon forgó ajtó. Az felylyebb említett ház szegeletiben, a belső udvar felől ta-

⁴³ SÁL, Fond 36, Nr. 1024, 5r–11r.

⁴⁴ Hiúján, padlásán.

látatott fenyőboronából való, két rekeszű, két ajtajú, szalmafedél alatt lévő *majorságtartó kotyes*[!].

Ennek végiben találatott fenyőborona oldalú szalmafedél alatt lévő, két tölgyfa oszlopokon álló *sze-kérszín*. Ennek szegeletiről nyúlik el az belső és külső udvar között lévő közkert közepéig egy darabocska *deszkáskert*. Ennek közepiben találatott fenyődeszkából való, tölgyfa oszlopokon álló, fasarkokon álló s forgó ajtó, mely is nyílik be egy kis *veteményes kert*-be. Ennek szegeletiről nyúlik el sasokban foglalt régi lézsás léckert, az belső udvarra benyíló, fenyődeszkából való, fasarkokon forgó s tölgyfa oszlopokon álló ajtóig. Az ajtó mellett találatott cifra faragott tölgyfa oszlopokon álló, új fenyődeszkából való, fasarkokon forgo kapu. E felett találatott fenyőborona oldalú, faragott fenyőgerendájú s gyalult fenyődeszka padlású, körülödeken körül folyósó, zsendelyfedél alatt [t] lévő, faragott tölgyfaoszlopokon álló két-két ablakú *Két kis ház*. Melynek egyikébe nyílik bé fenyődeszkából való, fasarkokon forgó ajtó. Találatott ezen házacs-kában egy fal mellé való pad s egy almariumoc-ska. Mennek fel ezen házacs-kában karos fagrádics-on, melly is fenyődeszkával van befedve. Ezen grádics ol-dalában találatott fenyőborona oldalú, fenyőgeren-dájú s padlású, két ablakú *Darabont ház*, melyben nyílik bé fenyődeszkából való fazárú vas sarkokon forgó ajtó. Találatott ezen házban parasztkályhából való kemence. Eh[h]ez az darabontházhoz közzel ta-lálatott tölgyfa talpokon álló, sasokban foglalt, fe-nyődeszka oldalú, jó zsendelyes fedelű *Gabonásház*. Melynek pitvarában nyílik bé fenyődeszkából való, párkányos, fazárú, fasarkokon forgó ajtó. Találatott ezen pitvarban egy új deszkaágy, tíz kalongya len. Ezen pitvarból nyílik bé ugyan fenyődeszkából való, vasretesz, fasarkokon forgó ajtó az gabonásházban, melyben találatott egy kád, öt darab kósó, öt fatán-gyér, egy túrónak való dézsa, egy sajt, tizenhárom gabonatartó rekesz s nyolc köből vetni való búza. Az hijján peniglen az gabonásháznak (melly is deszkával padoltatott [t] meg) találatott nyolc gypajú, egy poly-vahordó kosár. Ezen gabonásház meget [t] az belső kapu szegeletitől nyúlik el valami hitván léckert az *Sütőház*ig, melynek két oldala boronából való, har-madikja peniglen deszkákkal van bécsinálva. Nyílik bé ezen sütőházban fenyődeszkából való, fasarkokon forgó ajtó. Találatot [t] peniglen benne egy cipőszaka-sztó tábla s egy sütökemence, melly is valami desz-kákkal van befedve.

Ezen Sütőházból nyílik bé zöld festékekkel festet [t], fenyődeszkából való, vasrántós, vas sarkokon forgó ajtó egészen fenyőfából való, két pappiros ablakú *Házban*, melyben találatott két fogas s egy asztal. Nyílik be ezen házból egy *Kökamarába* fenyődeszká-ból való, vas sarkokon forgó ajtó.

Fellyel megírt házacska szegeletinél találatott tölgyfaoszlopokon álló, fenyődeszkából való, fa-sarkokon forgó ajtó. Melynek szegeletiről nyúlik el sasokban foglalt hitván léckert jó, új zsendelyfedél alatt lévő, egészen fenyőfából való *Konyháig*, melly-ben nyílik bé fenyődeszkából való, fasarkokon forgó ajtó. Találatott ezen konyhán egy szakácsasztal, egy kőből rakott konyhatűzhely s egy kőlábakra rakott kőkémény. Ennek az konyhának oldalában taláta-tott egy *kétablakú házacska*, melynek ajtaja az kony-hára szolgál.

Ezen konyha szegeletitől nyúlik el valami hitván léckert farragott [t] tölgyfa ajtómellyékek szegeletihez, az ajtómellyékek szegeletiről az ház felé nyúlik más darabocska alkalmas léckert. Ennek végiben találat-tak valami hitván fenyőboronák.

Ezekhez közzel [!] találatott egészen kőből épít-tetett, quadrangularis, jó zsendelyfedél alatt lévő *udvarház*. Melynek elein vagyon félig kőből rakott, félig deszkából építetet [t] oldalú, faragott [t] fenyőge-rendájú, gyalult fenyődeszka padlású, jó zsendelyfe-dél alatt lévő, deszka padimentumu *tornác*, melyben szolgál fel fagrádics, melly is zsendelyezés alatt va-gyon. Ezen tornácból bal kézre nyílik bé fenyődesz-kából való, párkányos, fasarkokon forgó, fakilincű ajtó repedezett, lábas bolthajtású, három ablakú, deszka padimentumu *Boltban*. Melyben találatott kőlábakra parasztkályhából rakott [t] kemence, egy cifrán festet [t] pohárszék, az pohárszék felső részin az boltnak öt ráma-kban foglalt, romlot [t] üveg s két pappirossal béborított táblái, egy fal mellé való pad, egy szegeletes lábos asztal, két kis katona fogas s egy egész üvegtábla. Nyílik bé ezen boltból fenyődesz-kából való, fakilincű, vas sarkokon forgó ajtó *más* lábas bolthajtású, két ablakú (melynek romladozott [t] üvegtáblái megvadnak), deszkapadimentumu *Bolt*-ban, melyben találatott: két, fal mellé való pad, két új karszék, három új egyes szék, egy szegeletes lábos jó nagy asztal, egy új deszkaágy, két párkányos fogas s egy kőlábakra rakott kemence fűttóvel együtt. Ezen boltból nyílik bé fenyődeszkából való bétel [t], koc-kákra metszet [t], fakilincű, vas sarkokon forgó ajtó a *Kamaraszék*re, melly is egészen fenyődeszkából való épület. Ezen kamaraszék ajtójához közzel [!], az meg-írt boltból nyílik bé fenyődeszkából való, bétel [t], kockáson metszet [t], vassarkokon forgó ajtó más lábas bolthajtású, egy ablakú, deszkapadimentumu *Boltban*. Melyből szolgál bé egy bévágott [t] ajtóhely más quadrangularis, két ablakú, faragott [t] fenyőge-rendákkal gerendáztatott, gyalult fenyődeszkákkal padoltatott padlású deszka padimentumu *Házacs-kában*, melyben találatott egy rakás zsendely. Ezen házból szolgál ki két ajtó, egyik az *füvelő kert*ben, melly is valami hitván [y] ajtóval bé van csinálva, az

másik (melly is fenyődeszkából való) szolgál jó nagy quadrungularis, négy ablakú, faragott fenyőgerendájú, gyalult fenyődeszka padlású s deszka padimentumu *Palotára*. Melyben találtatott két szegeletes lábós asztal, egy kőlabokra rakott tűzhely s egy fenyődeszkából valló bélet[t] ajtó. Ezen palotáról szolgál ki két ajtó, egyik feljebb megírt boltban, az másik az megírt tornácban. Mely tornácból az palota ajtójához közel[!] nyílik bé fenyődeszkából való, fakilincsű, farsarkokon forgó ajtó az *Konyhára*, melly is egészen[!] kőből való. Találtatott ezen konyhában két lapát, konyhatűzhely, az konyhatűzhely alatt sütökemence és kőből rakott, hosszú kémény, mellyben szolgálnak az megírt házaknak kürtői. Ezen fellyeb[b] megírt tornácok alatt találtattak *egy nagy s két kisebb[b]*, kőből rakott oldalú, tölgyfagerendájú s padlású *Pincék*. Az nagyob[b] pincének fapadimentuma vagy két helyen felbomlott, az más két kisebb[b] pincéknek padimentumi jók. Az nagy pincében találtatott egy káposztás lád, az kisebb[b]ik pincéknek egyikében két új kád.

Ezen pincéből nyílik ki fenyődeszkából való, farsarkokon forgó, fazárú ajtó.

Az házok szegeletiről nyílik el egydarab hitván léckert, fenyőborona oldalú egy rekeszű, alkamas zsendelyfedél alatt lévő, két-két ablakú két-két rendbéli *lónak való Istálló* szegeletéig.

Az istállóban nyílik be fenyődeszkából való, farsarkokon forgó két ajtó. Ennek az istállónak végiben találtatott valami romlott, fedél nélkül való *szekérszín* és az belső udvar meget[t] körüldezen körül találtatott a nagy *Füveskert*, melynek végiben vagy az *csűröskert*. Az csűröskertnek végiben az utca felől találtatott egészen fenyőfából való fias, kétfelé nyíló, farsarkokon forgó, retesz, reteszfős kapujú, régi hitván szalmafedél alatt lévő *csűr*. Melynek két felől való oldalában találtatott két polyvatartó rekesz, nyolcanöt – 85 kalongya búza, 70 szekér széna, tizenhárom kalongya árpa. Annak felette az csűr elein találtatott tölgyfa oszlopokon álló, szalmafedél alatt lévő *szín*. Ezen csűröskertből nyílik ki az külső udvarra tölgyfa oszlopokon álló, farsarkokon forgó léckapu.

Az udvarházhhoz tartozandó appertinentiak következnek ez szerint

Vaygon két béres fakó szekér, melynek egyikén találtatott két vas löcs káva, kerek fön levő vaskarika.

Találtatott két béres eke cum omnibus appertinentiis.

Béres ökör nro. 8, borjús tehén nro. 2, tinó nro. 1, borjú nro. 3, juh nro. 32, bárány nro. 14, kakas nro. 3, azon kívül valami apróság csirke.

Kertek. Vaygon egy gyümölcsös kert Nagy István uram fundussa és az ország úttya szomszédságában.

...Malom. Vaygon kétköví közös malom is, melyből annuatim erre az részre való búza proveniál két véka, szalad fél véka.

2.

Báró Apor Péter fűörökösei Apor István-féle várdotfalvi udvarházának leltára

Csíksomlyó alias Várdotfalva, 1754. február 6.⁴⁵

Vaygon itten Csik Somlyon alias Várdotfalvában egy nemes curia ház hely, e regione dél felől in vicinitatibus ab una alól a tisztelendő pater franciscánus uramék tanító iskolájok és seminariumok jószága egy darabig elé a vetéskapu sorkáig, a vetéskapu sorkától fogva pedig fel a falu közé feljáró falu útja és a falu között folyó patak, fellyül pedig felin[y]ire ki a curiához tartozandó jobbágy fundus, mellyen most lakik Boga Joseph önagyágok jobbágyok.

Ezen jobbágy fundus külső végiről pedig fel egy darabig, úgy, mint a felső széllyéig a curiához való helységnek belől szomszédgya az várdotfalvi néhai Bálinth Gergely jószága fele, mellyet bír most várdotfalvi Salamon István. Ezen néhai Bálinth Gergely jószága felső vége széllyéről pedig ki a Kús Somlyo fele, fellyül vicinussa ugyan a curia házhelye csik csomortáni Damokos András küsseb[b], fellyel pedig a seminarium jószágáig alá, a Kús Somlyo alat[t] alá s fell járó falu útja.

Melly nemes curia ház helynek kerületi circum circa a fenn megírt vicinitások között[t] áll 568 ölből, id est ötszázhatvannyolc öl.

Nota bene. Amint referálják a bizonyok hütök után, ezen nemes házhelynek felső résziben egy darabocská zállagos vagy, úgy mint a felső vicinus Damokos Andrásétól fogva alá a jobbágy fundus külső vége felső széllyéig, in flo. hung. 12. Várdotfalvi néhai Farkas Mihály primipillus jószágára való azon rész.

Ezen fen[n] circumscribált nemes curia házhely vagy, bekerítve rész szerint régi faragot[t] fenyőlécekből cserefa sasokba rakva, szalmafedél alat[t], néhult cserefa támaszai is lévén, de mind ezek többire renovatit kívánnak, rész szerint pedig ide való mód szerint csapódós gyalogkertvel kerítet[t], kivált a jobbágyfundus külső vége felső helyétől fogvást, belől fellyül külllyel a seminarium jószága alá.

Ezen nemes curia háznak bejáró kapuja áll északra, a falu köze[!], melly is három régi cserefa sason való, idejében tisztességes is volt, most támaszok tartják, kétszeres galambbúgja, zsendelyfödél alatt. Cserefa sorkon forgó, egy felé nyíló kapuja régi, deszkája is megromladozott[t], hasonló kicsind[!] kapuja romladozott[t].

⁴⁵ SÁL, Fond 36, Nr. 1024, 76r–78v.

Ezen kapun bémévnén, bal kézre vagyon szalmafödél alatt [t] egy ház, béreseknék való, füstház [z]al együtt [t], pusztá, fasorkon forgó régi béletlen ajtajok, veres kájhából [!] való parasztkemence benne leomlólag. Cüvekeken álló fal mellett [t] való pad helyet [t] való száldeszka benne, födele megszakadozott [t]. Két ekevas karikával együtt [t]. Az írt ezen házban kormányostól horgával két pár szántó taiga [!], két bornáló boronafa fogai.

Ezen béresház dél felől való végiben mindgyárt vagyon *veteményeskert* külön paraszt csapódós kertvel kertelve ki a külső udvarkapuig, mellyen a kapu felet [t] való ház vagyon.

Ezen kapu felet [t] való ház kicsind kapuja sorkától keresztül bal kézre régi faragot [t] fenyőléccel cserefa sasokba rakva külön vagyon szakasztva a *nemes curia ház udvara* dél fele, az északi résztől középben. Ugyan alól is a kapu felet [t] lévő ház alatt [t] való kapu sorkától keresztül hasonló régi, fenyő faragot [t] lécekkal, cserefa sasokba rakva, el vagyon rekesztve a *nemes curia ház udvara* az alsó résztől mind az *csűröskert*vel együtt [t].

A csűröskert is ugyan a kapu felet [t] lévő ház kapuja alsó sorkáról egyenesen észak fele alá a csűrkert kapujáig hasonló faragot [t] fenyőlécekkal cserefa sasokba rakot [t] kert, de mind ezen léces kertek most in ruina vadnak.

Innen visszafordulván ismért [!] a bejáró kapuhoz, az holot [t] is mingyárt bejőve job [b] kézre az kűs kapun belől vagyon egy *födél alatt [t] kettős istálló*, béres ökrök számára való, mellyben most is béres ökrököt tartanak a kapu felől való résziben. Ez jó nagy, tágas, lehetne belé kötni egyszersmind huszonnégy ökröt két felől, melly ugyan két felől való állásokkal, padlással el is van készítve. Ajtaja régi, fenyődeszkából való, fasorkokon forgó. Szalmafödele régi. A másodikban most (salva venia) sertéseket hálatnak, nincs is úgy elkészítve, mint a másik.

Ezen istállónak hijába találtatik tiszt [t] artó uram feladása szerint: foeni curr. [---] ⁴⁶

Az istálló előtt [t] mingyárt job [b] kézre következik a szarvas rideg marhák akja avagy is *baromkertek*, melly vagyon bekerítve csapódós gyalogkertvel a csűr inncső [!] végéhez és a csűrkerthez ragasztva, jó nagy, tágas, lehet benne legetetni circiter harminc avagy negyven rideg szarvasmarhát. Ennek észak felől való végiben *árnyék* közönséges módon, négy cserefa és két fenyőfa oszlopokon álló.

A baromkert vetegeteje mellet [t] mingyárt következik a csűrkertbe bejáró kapu, mellynek két cserefa sasokból felállítot [t] kapulábjai régiek, lécdeszka paraszt kapuja.

A csűrkert kapun belől mingyárt bal kézre a csűrkertben egy rakásocskában rakva vagyon három öreg szekér széna, juhnak s lónak való. Eléb [b] mingyárt job [b] kézre, a csűr előtt [t] egy rakásocskában eleges szalma, mellyet most a rideg marhákra költe [ne] k.

Innen eléb [b] menvén mingyárt következik a *csűr* eleje, mellynek a csűr előtt [t] lévő fiókja áll két cserefa sasokon öszvekörtve jó módon, szalmafödél alatt [t]. A csűrnek kapuja kétfele nyíló, cserefa sorkakon forgó, vasretesz, reteszfövel együtt [t] rajta. Az csűr régi fenyőbornákból rakot [t], jó nagy, tágas a közepe; két odra ⁴⁷ jó tágasok, azok is három avagy négyszáz kalongya gabonát lehet belé rakni. Régi szalmafödele [van]. A két odrában a csűrnek találtatik de praesenti öreg szekér széna circiter (uti connicere potuimus) négy. A csűrkert alól is [---] ⁴⁸ paraszt kertvel, különösen [---] ⁴⁹ a keresztül kertelt felső udvarig.

Innen visszafordulván mentünk ki a csűrkert kapun az alsó udvarra, ott fordulván job [b] ra egyenesen mentünk a *felső udvar kapujára*, mellyen vagyon a *kapu felet [t] lévő ház*. Ezen kapu felet [t] való ház áll hét száll cserefa felállított sasokon öszvekörtve. Régi munka, de tisztességes volt ideiben, most már romlólag vagyon. Kapuja is, mind nagyob [b] és kűsseb [b] hasonló romlólag, deszkája is, cserefa sorkon forgó, egy fele nyíló.

A *kapu felet [t] való ház* kettős, mindenik pusztá, régi hulladozott [t] zsendely födele, körül fenyőfából faragot [t] oszlopokra csinált folyósója kötésekkel deszkázott, de a deszkái hulladozni kezdettek. Feljáró grádicsa leromlot [t].

Itt bemenvén a *felső udvarra*, bal kéz felől mingyárt következik egy *kűs istállócska*, tiszt [t] artók lovaiknak való, szalmafödél alatt [t], mellynek födele meg is szakadozott [t]. Ezen istállócskának ajtaja fasorkon forgó, béletlen. Az istállóban fenyőlécből csinált jászoly, egy felé való, padlásos az állása. Ezen istállócskának végiben egy födél alatt [t] az istállóval jó tágos *szekérszín*, csere és fenyőfa oszlopokon álló, mellynek az hátulja fenyőborona lécekből sasokba vagyon felrakva. Ezen *szekérszín* alatt [t] találtatik béres szekér kettő minden készséggel, vas nélkül. Ez mellett más egy lovas szekér is malomba vagy egyéb szükségire, tova s ide járó két rakószán, két vontatószán, hat járom, négy tésola ⁵⁰.

Ezen *szekérszín* véginél mingyárt következik egy kettős, jó nagy istálló zsendelyfödél alatt [t], paripák és szekereslovaknak való, állások nélkül valók; fasorkon forgó, béletlen fenyődeszka ajtaja minde-
niknek régi, romladozott [t]. Zsendelyezése is hulladozott [t].

⁴⁶ A forrásban meg nem jelölt mérték.

⁴⁷ Odor.

⁴⁸ Bizonytalan olvasatú szó.

⁴⁹ Bizonytalan olvasatú szó.

⁵⁰ Toldalék szekérrúd.

Innen eléb[b] menvén mingyárt következik a *nemes curia kőház* zsendelyfödél alatt[t], mellynek az zsendelyezése hulladoz, noha nem volna régi a zsendelyezése. Melly nemes curia kőháznak feljáró *garádicsa* zsendelyfödél alatt[t] az *tornáchoz* vagyon foglalva, de egyik szarufája letörvén támasz tartya. A garádicsnak lépdesői faragot[t] cserefából állók, mellyen felmenvén a tornácba, a tornác egészen més[s]zel kirakot[t] kőlábakon áll, tisztességes régi módon építve kötésekkel lábakra, körül párkányos, deszkázot[t] kikönyökleje; alól deszkával padlot[t], fellyül is deszkával, párkányoson padlot[t].

Innen a tornácból bemenvén *bal kézre esendő kőházba*, amellynek ajtaja, küszöblábja régi módon tisztességesen béllet[t] fenyődeszkából álló, vassorkakon forgó, a tornácba kinyíló fakilincse, vas berántója. Az ajtón belől mingyárt ugyan bal kézre találtak egy közönséges pohárszék ugyan közönséges festékekkel festve, záros, két szakaszú almárium benne. Fellyül három rendbeli karjos tányér és pohárok tartóhelye. Ittem[!] találtak ezen kőházban három darabban fal mellett[t] levő béllet[t] pad, közönségesek. Ittem találtak computatis jó és közönséges udvari házba való régi asztal, ládaforma asztallábakra csinált, tojogató kivonó asztal is benne, kinyitásra való. Paraszt veres kályhákból álló közönséges tüzelőkemence benne, faragot[t] kövekből az alja kirakva. Egy fogas a falon szegezve, paraszt munka. Fellyül fenyődeszkával tisztességes módon párkányoson hurallot[t] gerendákra padlot[t]. A padimentuma is alól deszkával padlot[t]. Napnyugodatra álló ablakja tisztességes ónba foglalt négy táblából álló, vassorkakon forgó, horgolókkal, üveg, egy kicsind[!] defectus benne egy tányérban. Ittem a második, észak felől való álló ablak is hasonlókép[p]en készítve, négy üvegtányér defectusa. Ittem az harmadik ablak is hasonlókép[p]en készítve, négy táblából álló, ónba rakot[t], hét üvegtányér defectusa.

Innen bennéb[b] menvén az *bo[l]tos kőházba*, mellynek az ajtaja vas sorkakon forgó, fakilincs, vas berántója, közönséges módon béllet[t]. Találtak itten ezen bo[l]tos kőházban lábával együt[t] egy küsded tisztességes udvari kerek küs asztal. Ittem egy közönséges, fenyődeszkából csinált ágy. Ittem egy rövid paraszt fogas. Ittem egy veres kájhákból rakot[t] paraszt tüzelőkemence füleivel együt[t], faragot[t] kövekre s lábakra. Ittem ezen bo[l]tos kőháznak ablakja kettő, négy-négy táblákba, ónba foglalt üvegtányérokából, vas sorkakon forgók s horgolókkal, jók. Ittem ezen bo[l]tos kőházból *kamaraszékre* kijáró ajtó béllet[t] és párkányokkal rakot[t], vassorkakon forgó, fakilincs, retesz, reteszfüvel rajta. Az *árnyéka* a kamaraszéknek külllyel deszkázot[t] és deszkával is fődöt[t].

Innen mingyárt ezen belől következik az *második bo[l]tos kőház*, mellynek ajtaja béllet[t], párkányozot[t], vassorkakon forgó, fakilincses, vas berántója. Találtak ezen házban egy közönséges, fenyődeszkából való paraszt ágy, két paraszt, fal oldalán való fogas. Padimentuma deszkázot[t], mint az más bo[l]tos kőháznak. Ezen második bo[l]tos kőháznak ablakja egy négy táblából álló, vassorkakon forgó, behorgolóival együt[t], ónba foglalt üvegekből, hét üvegtányér héjával. Ittem veres kájhákból csinált paraszt tüzelőkemence benne fűtő nélkül. Téglából rakot[t] tűzhelye. Ezen házból a *nagy palotára* kijáró ajtó közönséges módon béllet[t], fasorkakon forgó, fakilincs s fa bezárója. Ittem találtak öszveromolva régi karjos padok deszkája 7 darabban.

Innen kimenvén mingyárt a *külső és felső szegelen levő kőházba*, mellynek ajtaja közönséges módon béllet[t], fasorkakon forgó, fakilincses, mellyben találtak egy közönséges hosszú asztal lábával együt[t]. Ittem egy festékekkel írot[t], almárium formára csinált pohár- avagy könyvtartó szék, mellyen olvastatik vagyis irattatik ez esztendőszám 1687 és ez két betű: S. A. Ennek két garádicsú szakasza [van]. Tisztességes hurallot[t] gerendákra fellyül párkányos padlása, alól is deszkával padlot[t] padimentuma. Két ablakja 8 táblából állók, de ezek mind öszveromlottak. Ezen házból *kamaraszékre* kijáró ajtó bélletlen, vassorkakon forgó, vasretesz, reteszfüvel rajta. Ittem ugyan ezen házban már egy küseb[b] asztal lábastól. Ittem ugyan ezen házból a nagy palotára kijáró ajtó bélletlen, vassorkakon forgó, fakilincsel s egy ágy, paraszt benne.

Innen kimenvén a *nagy palotára*, az holot[t] is mingyárt jobb kézre az kőfalba rakva találtak öt garádicsú szakaszokból álló régi, elromlot[t] pohárszék hely ajtók nélkül, előtte levő paraszt asztalval együt[t], lábastól. Ittem egy hosszú asztal lábával, két fal mellett[t] levő béllet[t] pad, parasztok. Ittem egy kerek asztalfedél, láb nélkül, mellyhez körül 12 ember leülhetne. Ittem paraszt veres kájhákból rakot[t] tüzelőkemence, jó, nagy faragot[t] kövekből való fundamentuma s tüzelőhelye. Négy ablakja, mindenik négy-négy táblából álló, ónba rakott üvegből, ketteinek kevés defectussa, a többi jók. Tizenkét hurallot[t] gerendákra párkányoson padlot[t] felyül. Alól is padimentuma deszkával padlot[t] tisztességesen mind fellyül s mind alól. Ennek be s kijáró ajtaja fasorkakon forgó, közönséges módon béllet[t], fako[l]csolója [van].

Innen ezen nagy palotáról kimenvén mingyárt job[b] kézre a kőház *eresziből* be a kémén[y] alá vagyon egy ajtócska, bélletlen, fasorkakon forgó, kolcsok nélkül, elromladozot[t], mellyen bemenvén a kőkémén[y] alá, ott volt tágából kirakot[t] konyha

tüzelőhely formára csinált tűzhely, most beomolva vagyon, tele gazzal, nincsen semmi benne.

Innen kijövéen a *kémén[y]aljból* az ereszbe mingyárt az kéményalja ajtaja felé fenyőfából kifaragot[t] *garádics* vagyon az hiúba feljáró lépdecsekkel.

Innen lemenvén a garádicson a tornácból mingyárt bal kézre tértünk a tornác alja alá, ott találtunk ezen nemes curia kőház alatt [t] *két kőpincét* földszíni, egyik északra, másik dél felől. Az északra állónak ajtaja paraszt béléssel, régi romladozott fasorkon forgó, retesz s reteszfő rajta, cserefa ajtó küszöbe. Ezen pincében de praesenti találatot[t] három kád sós káposzta, mindenik tele, két üres kád, küsdedek, amire kívántatnak. Egy küsded sertartó, más cserefából való, fél fenékkal. Ittem ugyan ezen pincében vagyon egy bőrben circiter hat juhra való túró, egy dézsa félig, mellyet most töltenek. Ezen pincének két ablakja, mindenik fával, gaz[z]al be vagyon dugva. A pince felyül cserefa gerendákra vagyon padolva faragot[t] cserefa padlással. Innen kilépvén mingyárt bal kézre a pince eresziből hasonló kémén[y] allya fundamentumostól, mint fen[n] az házak eresziből, béléstlen ajtaja fasorkon forgó, most befagyot[t], ki nem nyithatni.

A dél felől való pince a nagy palota alatt [t] üres, igen feltölt sárral, fő[l]del. Ajtaja béléstlen, fasorkon forgó, be nem tehetni. Ez is cserefa gerendákra padlot[t], mint az másik. Egy hos[s]zú kerek asztalfödél benne láb nélkül, 6 ablaktábla.

Ezen nemes curia kőház napnyugotra áll orccal zsendelyfödél alatt [t], néhult hulladoz róla.

Immár itten ennek vége. Hanem ezen nemes curia kőház alsó és külső végiről keresztül által a konyha szegéig vagyon hat láb új lécekből s új cserefa sasokba rakot[t] *léceskert* fődél és támasz nélkül, mellynek a közepiben a tanorok kertbe kijáró egy küs kapu vagyon, régi, két cserefa sasokra öszvekötvé, deszkapuja öszveomladozva.

Immár ezen léceskert alsó véginél mind következik a *konyha*, melly orccal áll napkeletre, szembe a nemes curia kőházzal. A konyhaház vagyon felrakva régi fenyőboronákból, zsendelyfödél alatt [t], külön *szakácsház* a végiben csinálva, pusztá tapasza is lehullot[t]. A konyha tűzhelye kőből téglából kirakva, kőkémén[y] felette, négy kőlábakon álló. Szakács mívelő tábla belől [?] benne, külllyel leeresztő tálaló táblája. Ajtaja régi, bél[l]etlen, fasorkokon forgó.

Ezen konya alsó és belső szegéről ismét következik bemenő *régi léceskert*, cserefa sasokba rakot[t], be a keresztül jövő kert végire, melly keresztül jövő kert a felső udvart az alsótól különözteti meg, melly

fen[n] megírt régi léceskert is mind in ruina vagyon.

Ezen fen[n] megírt konyhán belől mingyárt következik *cselédház* egy fődél alatt [t] kettő, régi romladozott deszkafödele, mellynek a *konyha felől való házában* most laknak a béresek s cselédek. Mellynek ajtaja régi, béléstlen, fasorkon forgó, fakilincse. Paraszt veres kájhakemence benne. Egyes, deszkából való pad a fal mellett [t], cüvekeken álló ágy, hasonló cüvekeken álló régi nyomorú hitván asztal és egy kétszakaszú régi paraszt tásas. Két ablakja, egyik pappirossal, másik fával becsinálva. Három öreg tiszta cseber, más egy félkész tiszta cseber, más egy cseber, moslékos. Egy vízfordó kártya. Egy setár[!]⁵¹. Egy öreg sütő tekenyő, más egy szakasztó tekenyő. Egy hitván félkész üst. Serpenyő is egy. Gyakor szita egy. Egy gyér szita is, egy sőtörő mozsár, egy cserefa légely, 6 ejteles, egy tejverő dézsa.

Vaseszközök. Közönséges vasnyárs egy. Ugyan közönséges lánc kettő, egyik-egyik nagy karikájú és horgával együt[t] negyven-negyvenkét szemből állók. Rudaló béres fejszi kettő. Horgas fejszi egy. Csapozó furu egy. Más, egy annál nagyob[b]. Hoszszú szárú furu egy. Fülel véső egy. Késvonó egy. Kapa egy. Csikotyú⁵² kettő, egyik-egyik két-két nagy és két-két küssebb karikákból állók. Két pár szántóvas. Két kasza kaszakarikákkal, kalapác[c]sal és ülövel együtt. Két sziu pating⁵³. Két rongy sziu.

Ezen egy fődél alatt [t] levő *második házban*, úgymint az észak felől valóban, szoktak lakni az udvari gondviselők, tiszt[t]artók és bírák, mint most is abban vagyon tiszt[t]artó uram. Mellyben találatik egy küs régi fiókos vagyis tojogató asztalka lábastól, két fal mellett [t] levő pad, edgyik bélést [t], másik ladás, vasretesz, reteszfővel együt[t] rajta. Egy küs, ház szegeletbéli almariumocska, kétszakaszú, kívül párkányozot[t], vas sorkakon forgó ajtócskája. Két paraszt ágy. Egy régi formára csinált egyes szék, kar nélkül való. Négy darabból álló paraszt kendőszeg. Egy búzaszárasztó lézsa. Veres kájhából [!] rakot[t] parasztkemence falábra, fa homlok előtte. Csinált padlása felyül négy gerendára paraszt módon deszkázot[t]. Padimentuma is deszkázot[t]. Egy küs terítő rudacska. Egy küs rövid bélést [t] pad. Két ablakja pappirossal beragasztva. Fába rakot[t] üveglámpás vaspántval, tisztességes koppantóval edgyütt. Főző fazék [---]⁵⁴ 8. Három mázas táll. Négy paraszt táll. Fatángyér közönséges nro. 17. Apró kalán 12. Nagyob[b] 4. Lapító 1. Zsír fogó vagy az pecsenye alá való, cserepből való, 1. Fából való borstörő töreivel edgyütt [t] 1. Az ablak alatt [t] külllyel cserefából való⁵⁵ 1, négy luk rajta. Ezen háznak deszkafödele hulladozni kezdet [t] le.

⁵¹ Sajtár.

⁵² Olvasata: sikattyú.

⁵³ Bórszj guzs.

⁵⁴ Bizonytalan olvasatú szó.

⁵⁵ A tárgy megnevezése hiányzik.

Ezen belől mindgyárt következik a *sütőház* romladoszt[t] deszkafödél alat[t], négy szegre fenyőboronából álló. Ezen sütőháznak ajtaja bél[l]etlen deszkából való, fasorokon forgó, fa horgolója. Találtatik benne egy jó nagy sütőkemence, kőből agyag[g]al rakot[t] és egy éget[t]bort főző katlan. Sütőlapát 1. Szénvonó 1. Egy kendertiloló tiló vagyis kendervágató.

Innen eléb[b] menvén egy küssé, mindgyárt következik a Kapu felet[t] való házon innen egy kevésé a *gabonásház*, melly régi módon s jó fundamentummal építetet[t] volt kövekre s cserefa talpakra, deszkázot[t] padlásra vastag fűrészdeszkákból. Hét öreg szakaszok benne, mellyekben lehetne egy nehányszáz kőből gabonát betölteni. Ezen gabonásháznak eresze faragot[t] fenyőfa oszlopokra vagyon kötve, tisztességes mód szerint deszkázot[t] könyökleje, de már régi lévén megromladoztak mind, kötési s deszkái sok helyt dugottak s foldoztak.

Ezen gabonásház ereszinek ajtaja régi párkányozot[t] volt, fasorkokon forgó és retesz reteszfővel rajta s lakat, melly most is meg vagyon. Ezen gabonásház szakasziban találtatik de praesenti edgyik szakaszában tavaszi vetésre tartandó tavaszrozs cub. 6 metr. 1, más szakaszában őszrozs praebendára való cub. 7. Harmadikban árpa cub. 14. Negyedikben zab cub. 27. Kender metr. 5. Mérővéka 1. Rosta 1. Vászonzák – bőrzsák 5. Szórolapát kicsind 1. Nagyob[b] is 1. Közönséges bog háj 1. Szalonna egy darabocska. Feredőkád 1. Vízholdó légly, cserefából való, circiter

6 ejteles 1. Üres dézsa, túrónak s ordának valók nro. 4. Nemes darab só 1. Elegyes búza cub. 1 metr. 1.

Ezen gabonásháznak födele zsendelyezet[t], nem régi, jó. Arccal pedig ezen gabonásház délre áll.

3.

Az egykori Apor István-féle várdotfalvi kuriális telek leírása 1788-ban

Várdotfalva, 1788. augusztus 10.⁵⁶

Következik a Várdotfalvi curialis funduss

Melly curialis fundusson vagyon egy ros[s]z kőház fedél nélkül, csak ruderaival, napnyugutt felől való részin két colonicalis sessionak aplicáltatott helyekkel edgyütt, de praesenti rajta lakó Boga Péter és Ádám nevezetű colonussokkal. Dél felől való széllyin az jószágnak az korcsoma háznak építetett azonn házzal edgyütt, melly exequalt egész colonicalis fundusnak. Vissza napkelet felől a Somllyo alatt borvízre lejáró falu úttya, dél felől a volt Seminarium, és rész szerént mellette ugyan azonn falu között lejáró utca az Patakkal edgyütt. Észak felől ugyan vissza várdotfalvi Damokoss[!] János gyalogkatonna belső fundussa, s rész szerént amint dél felé térül az határa, a várdotfalvi Imreh János lovaskatonna belső jószága, alább vicinussa az contractusok által distingvált Oremus nevezetű belső jószágnak napkelet felől való бүtüje. Ugyan annak alsó szeginél napnyugutt felé melyékest kinyúlik a nevezett falu között lejáró útig.

Csáki Árpád – Sepsiszentgyörgy; csakiarpad@gmail.com

Levéltári források

Romániai Országos Levéltár Kolozs Megyei Hivatala, Kolozsvár – Arhivele Naționale ale României Serviciul Județean Cluj (Kolozsvári állami levéltár – KÁL)

Fond 377: *Korda család levéltára*

Romániai Országos Levéltár Kovászna Megyei Irodája, Sepsiszentgyörgy – Arhivele Naționale ale României Biroul Județean Covasna, Sfântu Gheorghe (Sepsiszentgyörgyi állami levéltár – SÁL)

Fond 36: *Altorjai Apor család levéltára*

Fond 65/2: *Zabolai Mikes család iratai*

Fond 74: *Csereyné Zathureczky Emilia iratai*

⁵⁶ SÁL, Fond 36, Nr. 1024, 170r–v.

Irodalom

- Erdtest, I = *Erdélyi Testamentumok* (vál., bev., jegyz. Tüdős S. Kinga), I, *Hadviselő székelyek végrendeletei – Háromszék*, Mentor, Marosvásárhely, 2003.
- SzOkl, VII = *Székely Oklevéltár*, VII (szerk. Szádeczky Lajos), Kolozsvár, 1898.

*

APOR Péter

- 1863 *Altorjai br. Apor Péter munkái* (közl. Kazinczy Gábor), Pest.
- 1903 *Br. Apor Péter verses művei és levelei (1676–1752)*, I–II (szerk. Szádeczky Lajos), Budapest.

BALOGH Judit

- 2014 Apor István, az erdélyi katolikus arisztokrata helye a székely elitben, in: *Műveltség és társadalmi szerepek. Arisztokraták Magyarországon és Európában (Speculum Historiae Debreceniense 18.*; szerk. Bárány Attila, Orosz István, Papp Klára, Vinkler Bálint), Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 383–400.
- 2016 Apor István felemelkedésének állomásai, in: *Művészet és mesterség. Tisztelgő kötet R. Várkonyi Ágnes emlékére* (szerk. Horn Ildikó et al.), L'Harmattan, Budapest, 387–416.

BENKŐ József

- 2014 [2016] *Erdély* (ford., bev. Szabó György; jegyz. Szabó György et al, Székely Nemzeti Múzeum – Tortoma, Sepsiszentgyörgy–Barót.

BIRÓ Vencel

- 1935 *Altorjai gróf Apor István és kora*, Minerva, Kolozsvár.
- 1945 Az erdélyi udvarház gazdasági szerepe a XVII. század második felében, *Az Erdélyi Tudományos Intézet Évkönyve 1944*, Minerva, Kolozsvár, 3–38.

CSÁKI Árpád

- 2013 Gr. Kálnoki Sámuel erdélyi alkancellár végrendelete (1705), in: *Kastélyok, udvarházak és lakóik a régi Székelyföldön* (szerk. Tüdős S. Kinga), Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 221–250.
- 2019 Gróf Kálnoki Ferenc csíki főkirálybíró csíksomlyói udvarházának 1747. évi leltára, *Csiki Székely Múzeum Évkönyve*, XIII–XIV, 83–105.

CSEREI Mihály

- 1983 *Erdély története [1661–1711]* (s. a. r., bev., jegyz. Bánkúti Imre), Európa, Budapest.

DOMOKOS Pál Péter

- 1977–1978 Háromszék és Csíkszék adóügyi összeírása, 1703, I–II, *Agrártörténeti Szemle*, 1977/3–4, 434–509. és 1978/1–2, 198–282.

ENDES Miklós

- 1994 *Csik-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig*, Budapest.

FERENCZY Zoltán

- 1893 *Cserei Mihály följegyzései (Történelmi Tár*, 16; közl. Ferenczy Zoltán), 146–160, 232–249.

KÁJONI János

- 1991 *Fekete könyv: az erdélyi ferences kuszódia története [1684]*, Scriptum, Szeged.

ORBÁN Balázs

- 1869 *A Székelyföld leírása...*, II, *Csik-szék*, Pest.

PAPP Kinga

- 2007 Papp Kinga: Kálnoki Sámuel Kalendariuma, in: *(Emlékezés és devóció a magyar irodalomban*; szerk. Balázs Mihály, Gábor Csilla), Kolozsvár, 431–445.
- 2013 „Én pedig vagyok igaz társad míg él”. Kálnoki Sámuel és Lázár Erzsébet levelezése, *Certamen*, I (szerk. Egyed Emese, Pakó László, Weisz Attila), Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 67–80.
- 2015a *Tollforgató Kálnokiak (Erdélyi Tudományos Füzetek 284.)*, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.
- 2015b Az önreprezentáció formái Apor István leveleskönyvében, *Erdélyi Múzeum*, LXXVII/3, 20–32.

SÁNDOR Imre

- 1914 *A csíkszentmihályi Sándor család levéltára*, I, Kolozsvár.

SÁVAI János

- 1997 *A székelyföldi katolikus plébániák levéltára*, I–II (*Documenta Missionaria*, I/II–III), Agapé, Szeged.

TÓTH Ernő

- 1902–1903 Hidvégi id. Nemes János naplója az 1651–1686. évekről (közli Tóth Ernő), *Történelmi Tár*, XXV, 231–262, 375–411, 528–574; XXVI, 83–98.

TÓTH Zsombor

- 2008 Egy kora újkori familiáris kapcsolat kérdései: Cserei Mihály esete gróf altorjai Apor Istvánnal (1692–1703), *Acta Siculica 2008*, 309–318.
- 2009 A familiáris Cserei Mihály és a végrendelkező Apor István konfliktusának két ismeretlen forrása (közl. Tóth Zsombor), *Lymbus*, VII, 97–111.

TRÓCSÁNYI Zsolt

- 1980 *Erdély központi kormányzata 1540–1690 (Magyar Országos Levéltár kiadványai*, III, *Hatóság- és hivataltörténet*, VI), Magyar Országos Levéltár, Budapest.

TÜDŐS S. Kinga

1998 *Székely főnemesi életmód a XVII. század alkonyán*, Kriterion, Bukarest–Kolozsvár.

2004 Székely főemberek a XVII. század alkonyán. Kálnoki Sámuel, a vicekancellár, *Studia Caroliensia*, V/3–4, 215–224.

2008 Csíksomlyói végtisztesség. A székelyek generálisa, I. Mikes Kelemen végrendelete és temetése (1685–1687), *Acta Siculica* 2008, 295–308.

Curia nobiliară din Șumuleu Ciuc a contelui Apor István (1638-1704) pe baza inventarelor din secolul al XVIII-lea

(Rezumat)

În urma reformei religioase din a doua parte a secolului al XVI-lea, mănăstirea franciscană de la Șumuleu-Ciuc (azi cartier al municipiului Miercurea-Ciuc, jud. Harghita) reprezenta una dintre cele mai importante centre spirituale romano-catolice din Secuime. Familiile nobiliare importante din zonă nu numai că au contribuit financiar la reconstrucția și dotarea cu obiecte de cult a bisericii devastate în anul 1658, dar au achiziționat inclusiv proprietăți în vecinătatea mănăstirii. Printre acești nobili de prim rang se număra și contele Apor István de Turia, unul din cei mai importanți demnitari din Transilvania la răscrucea secolelor XVII-XVIII. Lucrarea prezintă și publică inventarele curiei nobiliare de la Șumuleu Ciuc (ajunsă în stare ruinată la jumătatea secolului al XIX-lea, neexistând astăzi), întocmite ulterior de către moștenitorii succesivi ai contelui.

The Csíksomlyó (Șumuleu-Ciuc) Manor House of Count István Apor (1638–1704) in the 18th Century

(Abstract)

In the wake of the Reformation gaining significant ground in the latter half of the 16th century, the Franciscan friary of Csíksomlyó (presently a district of Csíkszereda/Miercurea-Cuc) became one of the most important Roman Catholic spiritual centers in the Székelyföld region. Beyond helping finance the reconstruction of the church following its destruction in 1658, and helping resupply it with church objects, the most prominent local noble families also acquired properties in the vicinity of the friary. Count István Apor de Torja, one of the highest ranking Transylvanian dignitaries at the turn of the 17th and 18th centuries numbered among these aristocrats. This study presents and discusses the inventories of his Csíksomlyó manor house (that fell into ruin already in the 19th century, and is now altogether gone), as compiled by the successive generations of his heirs.